

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Alena Šolcová

Památníky matematiků, fyziků a astronomů na Olšanech

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 44 (1999), No. 1, 62--74

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/140982>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1999

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

Památníky matematiků, fyziků a astronomů na Olšanech

Alena Šolcová, Praha

*„Co jste vy, byli jsme i my.
Co jsme my, budete i vy.“*

Úvodem

Na řadě míst v Čechách i na Moravě se setkáváme s památníky připomínajícími životy a dílo matematiků, fyziků a astronomů. Jejich přehled zatím nikdo nesestavil. Vzpomeňme na některé z nich: Např. památník Čenka Strouhala (1850–1922), zakladatele českého fyzikálního ústavu, najdeme v jeho rodné Seči ve východních Čechách, v Chržíně u Velvar stojí nenápadně u zdi památník Antonína Strnada (1747–1799), ředitele pražské hvězdárny, zakladatele pravidelného meteorologického pozorování a zachránce pražského orloje. Pomník Matyáše Lercha (1860–1922), profesora matematiky ve švýcarském Fribourgu a v Brně, snadno objevíme v Sušici v západních Čechách. Můžeme se také zastavit v Mladějově u Jičina a zavzpomínat na Františka Josefa Gerstnera (1756–1832), profesora matematiky a zakladatele pražské techniky, nebo ve Velkém Meziříčí, odkud pochází fyzik František Závíška (1879–1945).

I procházka Prahou nám poskytne pozoruhodné zážitky. Například odbočíme-li na Malostranském hřbitově z hlavní cesty vlevo, projdeme kolem pomníků profesorů astronomie pražské univerzity a ředitelů hvězdárny v 19. stol.: Josepha Georga Böhma (1807–1868)¹⁾ a Carla Hornsteina (1824–1881)²⁾, učitele Augusta Seydlera (1849 až 1891), prvního ředitele českého astronomického univerzitního ústavu.

Na slavném Vyšehradě nás zaujme řada jmen na pomnících — Zdeněk Kopal (1914–1993), matematik a astronom, profesor univerzity v Manchesteru, Jakub Filip Kulík (1793–1863), profesor vyšší matematiky na pražské univerzitě, fyzik Jozef Kvasnica (1930–1992) či geometr Karel Pelz (1845–1908). Ani zde naše cesta Prahou za památníky nemusí skončit.

¹⁾ Dříve profesor matematiky a praktické geometrie v Innsbrucku, nechvalně známý chybami při rekonstrukci staroměstského orloje, které pak napravoval prof. F. J. Studnička (1836–1903).

²⁾ Od roku 1850 docent ve Vídni, v roce 1862 profesor matematiky na univerzitě v Grazu, od roku 1864 profesorem matematiky na pražské univerzitě.

Na bohdaleckém hřbitově si můžeme připomenout geometra Františka Kadeřávka (1885–1962) a v Břevnově matematika a astronoma Františka Nušla (1867–1951), profesory techniky. Romantický židovský hřbitov ukrývá náhrobky přítele Tychona Brahe Davida Ganse (1541–1613) a žáka Galilea Galilei Josefa Delmediga (1591–1655). Málokdo ví, že nenápadný pomník v Klementinu, nedaleko vchodu do zrcadlové kaple, věnovala císařovna Marie Terezie zakladateli matematického semináře a hvězdárny Josefu Steplingovi (1716–1778).

Největší množství pražských památníků je soustředěno na Olšanech. Na rozpadávající se hrobky a zarostlé hroby profesorů matematiky pražských i brněnských vysokých škol, kteří se většinou věnovali s osudovým zaujetím svému oboru a přispěli k jeho rozvoji (alespoň ve středoevropském rozměru), je velmi smutný pohled. Často obětovali své síly stovkám studentů filozofické fakulty nebo techniky. Jejich práce oceňovali mnozí kolegové v českých zemích i v cizině.

Jsou opravdu zapomenuti? O některých z nich si můžeme občas přečíst článek u příležitosti výročí. Ostatní se vytrácejí z paměti.

V tomto příspěvku vám předkládáme přehled památníků známějších matematiků, fyziků a astronomů na Olšanech, které jsou často velmi zanedbané a zapomenuté. Ztrácejí se mezi památníky osobností patřících do literatury, hudby a výtvarného umění. Můžete se snadno přesvědčit, že jejich stav neodpovídá evropskému standardu. Přehled je abecedně uspořádaný, zahrnuje osobnosti narozené před rokem 1900 a neklade si nároky na úplnost. Jeho přílohou je plán Olšan. Doufejme, že tato vzpomínka na konci 20. století povzbudí zájem o bohatou tradici exaktních oborů v Praze.

V Evropě

Úcta k památníkům významných osobností a starostlivá péče o ně vyjadřuje kulturní vyspělost národa. Ve Francii jsou matematici a fyzikové minulosti poctěni pomníky v Pantheonu, např. Jean Louis Lagrange (1736–1813). I jména dalších najdeme mezi kulturní elitou lidu Francie na slavném hřbitově Père Lachaise, kupř. Gasparda Monge (1746–1818).

Při návštěvě Göttingen poznáme, že místa, která připomínají životy a dílo matematiků a fyziků, jsou přiměřeně udržována i přes jejich velký počet: Max Born (1882 až 1970), Alfred Clebsch (1833–1872), Peter Gustav Dirichlet (1805–1859), Carl Friedrich Gauss (1777–1855), Otto Hahn (1879–1968), David Hilbert (1862–1943), Abraham Gotthelf Kaestner (1719–1800), Felix Klein (1849–1925), Max von Laue (1879–1960), Georg Christian Lichtenberg (1742–1799), Walther Nernst (1864–1941), Max Planck (1858–1947), Karl Schwarzschild (1873–1916), Wilhelm Weber (1804–1891).

V univerzitním městě Bonnu je památník Kleinova učitele Julia Plückera a žáka Besselova, mistra pozorovacího umění, astronoma Friedricha W. A. Argelandera a fyzika Rudolfa Clausia. Ve vzdáleném Dublinu stojí socha Williama Rowana Hamiltona (1805–1865), matematika, fyzika a astronoma, při vstupu do vládní budovy. I na pahorku sv. Jeroma, irském národním památníku, najdeme mezi desítkami pomníků

irských hrdinů náhrobní kámen, do něhož je vyryto Hamiltonovo jméno. V londýnském Westminsteru si připomeneme Isaaca Newtona.

Procházíme-li Vídní, objevíme v arkádách na univerzitním dvoře řadu bust zobrazujících známé přírodovědce (kupř. astronomy Josepha von Littrowa, jeho syna Karla, profesora matematiky na polytechnickém ústavu v Praze, a prvního ředitele fyzikálního ústavu ve Vídni Christiana Dopplera, fyzika Ludwiga Boltzmann a další), na hřbitovech pak např. profesora matematiky Josepha Petzwala (1807–1891), astronomy Johanna Palisu (1848–1925), Theodora von Oppolzera (1841–1886) a další.

Několik slov o Olšanech

Vraťme se do Prahy, na Olšany. Olšanské hřbitovy byly založeny za morové epidemie v roce 1680. Připsala si tehdy na svůj vrub během několika týdnů 32 000 obětí. V letech 1712–1713 další morová epidemie zdovala 12 000 pražských občanů. Hřbitovy se proto rozšířily postupně na rozsah přes 34 ha. Josef II. zrušil romantické hřbitůvky uprostřed města (u sv. Jindřicha, u sv. Havla atp.) a jeho rozhodnutím se Olšany staly ústředním pražským pohřebišťem. Jsou rozděleny na deset hlavních částí (viz připojený plán).

Původně ležely hřbitovy mimo město. Dnes se k nim dostanete snadno metrem. Vystoupíte-li na stanici Flora a sejdete ulicí dolů ke kapli sv. Rocha, stojíte u vchodu do druhé části hřbitovů. Kaple vznikla v době založení hřbitova a dnes stojí v parku. Dříve ji obklopovala již zrušená první část (v roce 1860). Zde byl pohřben matematik a buditel Stanislav Vydra (1741–1804). Na zdi oddělující první a druhou část se ukrývá za keřem deska se jménem Quido Vettera (1881–1960), historika matematiky. Jeho hluboké znalosti jsou rozděleny do řady článků.

*„... nalezl jsem studenta vyššího gymnasia,
rodáka pražského, jenž nebyl nikdy na Olšanech,
na místě i tím památném každému Čechu,
že tam odpočívá již tolik osob o národ zasloužilých“*

diví se František Ruth
v Kronice královské Prahy³⁾.

Přehled památníků

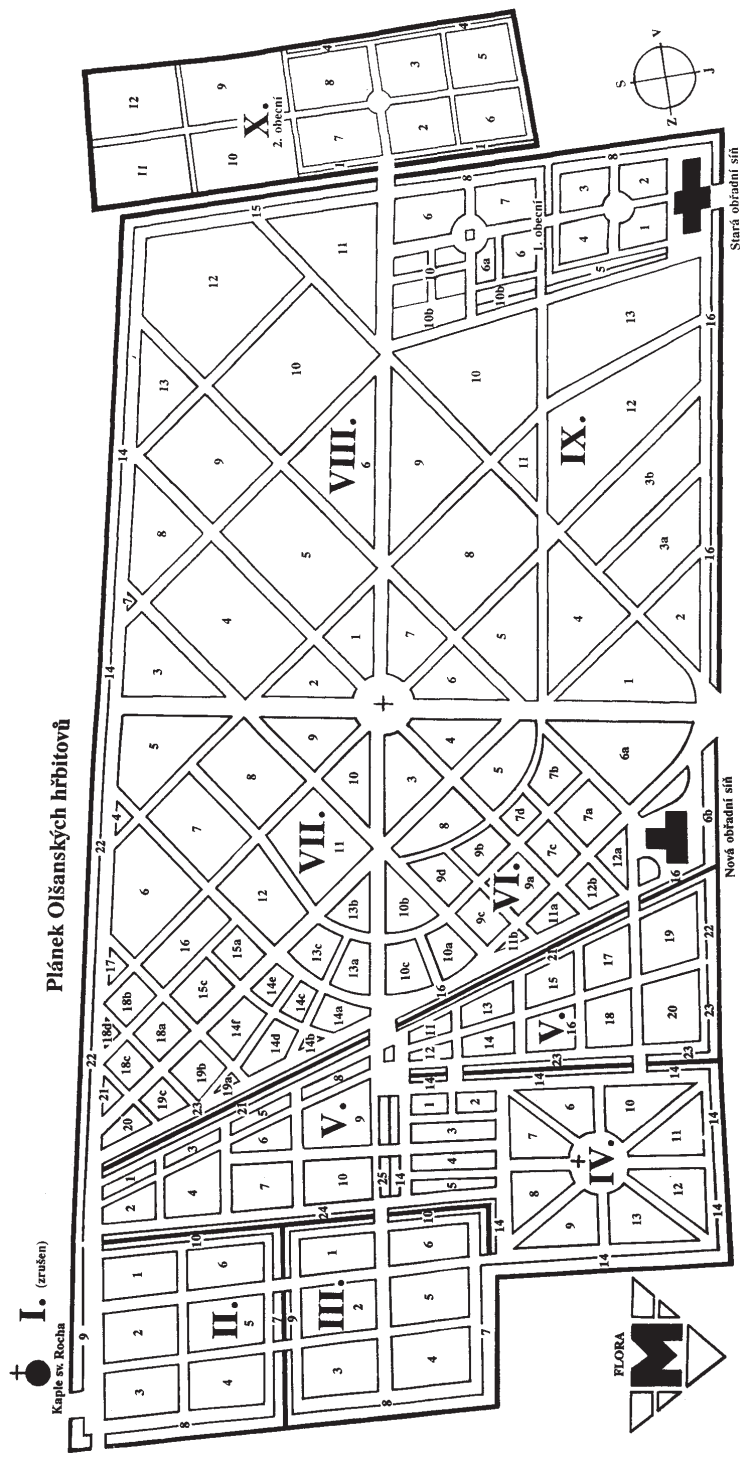
1. Ignác Axamit (18??–1909)

Hř. II, střed

Osamělý pomník uprostřed druhé hřbitovní části je věnován učiteli pražských středních škol. František Ruth označuje Axamita za veterána českých profesorů⁴⁾. Z nápisu na pomníku vyniká obor Axamitův — matematik a jeho profese je uváděna stejně i ve všech starších soupisech.

³⁾ [4], str. 803.

⁴⁾ [4], str. 896.

2. Adam Bittner (1777–1844)

Hř. III, odd. 10, č. 55

Vrstevník Gaussův byl od r. 1802 profesorem praktické matematiky na technice. Přednášel matematiku i na univerzitě. Jako věrný pomocník Martina Aloise Davida, profesora astronomie a ředitele hvězdárny, spolupracoval při měření zeměpisných souřadnic. Jeho nástupcem se stal v roce 1837. Patří mezi zakladatele geodetické astronomie. V době krátkého působení na hvězdárně zavedl časovou službu. Při přednáškách v Učené společnosti se setkával jen s několika málo matematiky a fyziky, mezi nimi byl i Bernard Bolzano a Christian Doppler.

Památník je zarostlý plevelem, německý text je jen obtížně zblízka čitelný. Od roku 1901 nikomu nenáleží. Je uveden v soupisu významných osobností na Olšanech⁵⁾.

3. Karl Joseph Bobek (1855–1899)

Hř. V, odd. 7, č. 51

Žák Eduarda Weyra, studoval v letech 1875–1881 v Praze a v Lipsku. Doktorát získal roku 1885 v Erlangen, v letech 1879–1886 asistoval při stolici geometrie na německé technice v Praze, desetiletí 1883–1893 byl soukromým docentem pro matematiku, pak mimořádným profesorem německé univerzity v Praze. Během svého krátkého života vydal tři učebnice: Úvod do teorie eliptických funkcí⁶⁾, Úvod do projektivní geometrie roviny⁷⁾, Učebnice počtu pravděpodobnosti podle Kleysova systému⁸⁾. Jeho články nalézáme v Clebschových *Mathematische Annalen*, v odborných časopisech v Paříži, ve Vídni a v Praze⁹⁾. Památník je v blízkosti hrobu rodiny Mánesovy.

4. Bernard Bolzano (1781–1848)

Hř. III, odd. 9, č. 107

Profesor náboženské vědy na pražské univerzitě od r. 1805 do r. 1819. Měl velký vliv na pražskou společnost v 19. století. Věnoval se základům matematiky, matematické metodě, logice, diferenciálnímu počtu. V jeho pozůstalosti byl nalezen návrh spojité funkce, která nemá v žádném bodě derivaci¹⁰⁾. Jeho pozdní práce *Paradoxy nekonečna*¹¹⁾ patří mezi rané práce z teorie množin.

Zde také leží ostatky Františka Schneidera (1794–1858), filozofa, přítele a žáka Bolzanova. Byl profesorem teologie na technice, ředitelem německé reálky při polytechnickém ústavu¹²⁾. V péči Františka Schneidera vyrostlo mnoho techniků. Je také hrdinou romaneta Jakuba Arbesa *Sv. Xaverius*.

⁵⁾ [2], str. 19.

⁶⁾ *Einleitung in d. Theorie d. ellipt. Funct.*, Lipsko 1884, 274 stran.

⁷⁾ *Einleitung in d. project. Geom. d. Ebene*, Lipsko 1889, 1897, 210 stran.

⁸⁾ *Lehrbuch d. Wahrscheinlichkeitsrechnung, nach System Kleyes*, Stuttgart 1891, 291 stran.

⁹⁾ Nekrolog Josepha Bobka od Georga Picka je uveřejněn v *Jahresbericht der deutschen mathematischen Vereinigung IX*, 27–33.

¹⁰⁾ STOLZ, O.: *Bolzano's Bedeutung in der Geschichte der Infinitesimalrechnung*, *Mathematische Annalen XVIII* (1881), str. 255–279; JARNÍK, V.: *Bolzano a základy matematické analýzy*, JČSMF, Praha 1981 a další práce.

¹¹⁾ *Paradoxien des Unendlichen*, Leipzig 1951, v českém překladu Otakara Zicha 1963.

¹²⁾ Na této reálce působil řadu let František Weyr (1820–1889), otec matematiků Emila a Eduarda Weyra. (Viz dále v textu, str. 71, hesla 27, 28, 29.) František Weyr byl jedním z těch, do nichž Bernard Bolzano vkládal naději, že budou pokračovat v jeho díle.

„Immer besser, weiser, lebensfroher werden“¹³⁾
(Text na náhrobní desce)

Společný památník uveden v Lánově soupisu¹⁴⁾.

5. **Josef Božek** (1782–1835) Hř. II, odd. 9

Vynikající mechanik pražské techniky a konstruktér (první parovůz — 1815). Byl spolupracovníkem Františka Josefa Gerstnera.

6. **Bohumil Bydžovský** (1880–1969) Hř. Iob, odd. 8, č. 19–20

Profesor Univerzity Karlovy, v roce 1948 rektor UK, autor mnoha učebnic, řadu let redigoval Časopis pro pěstování matematiky a fyziky. Mimo kruh matematiků byl známý jako sběratel hodin.

Udržovaná hrobka umístěna u zdi při stanici metra Želivského.

7. **Josef Jan Frič** (1861–1945) Hř. III, odd. 4, č. 235

Zakladatel hvězdárny v Ondřejově, doktor techniky honoris causa, RNDr. honoris causa. Spolu s Františkem Nušlem sestrojili cirkumzenitál.

I když se jeho jméno uvádí v soupisech významných památníků, byly Fričovy ostatky později přeneseny na Vyšehrad a památník celé rodiny najdeme v blízkosti Slavína vedle hrobu Jana Nerudy.

8. **Gustav Gruss** (1854–1922) Hř. Iob, odd. 8, č. 15

Doktorát získal v roce 1877 v Praze. V roce 1881 byl jmenován adjunktem c. k. hvězdárny v Praze. Uveřejnil řadu pojednání z matematiky, fyziky, meteorologie a především z astronomie. Prováděl spektroskopická pozorování a pozorování planetek, komet, proměnných hvězd a mlhovin. Výsledky publikoval nejčastěji v *Astronomische Nachrichten*. Jedna z jeho raných prací, společná s Ernstem Machem, se týká elektromagnetických vln vznikajících při jiskrových výbojích. Stal se nástupcem Augusta Seydlera, profesora astronomie a ředitele astronomického ústavu pražské univerzity od roku 1892.

Je autorem populárního spisu „Z říše hvězd“ a učebnice „Základové theoretické astronomie“ (1897).

Jeho hrob je umístěn v blízkosti hrobky Bydžovského.

9. **Josef Klepešta** (1895–1976) Hř. VII, odd. 6, č. 480

Dlouholetý pracovník Štefánikovy hvězdárny na Petříně, známý fotografováním oblohy a populárními spisy, zakládající člen České astronomické společnosti (ČAS).

10. **Bohumil Kučera** (1874–1921) Hř. VI, odd. 5, č. 4

Byl ředitelem fyzikálního ústavu. Je autorem řady vědeckých studií, publikoval v obou jazycích, německy i česky (např. Napětí polarizované rtuti). Redigoval spolu s matematikem Karlem Petrem Časopis pro pěstování matematiky a fyziky.

¹³⁾ „Být stále lepší, moudřejší, s větší radostí ze života.“

¹⁴⁾ [2], str. 2.

11. **Václav Láška** (1862–1943)

Hř. VI, odd. 7d, č. 76

Od roku 1891 asistentem astronomického ústavu české části pražské univerzity a docentem geodézie české techniky. Roku 1895 jmenován profesorem geodézie na technice ve Lvově. Po jmenování profesorem aplikované matematiky na pražské univerzitě v roce 1911 se vrátil do Prahy¹⁵).

12. **Vincenc Nechvíle** (1880–1964)

Hř. IX, odd. 6, č. 176, 2. řada

Docent Univerzity Karlovy, vypočítal korekce pro tehdy největší zrcadlo na světě pro observatoř na Mount Wilsonu. Nositel prestižní Lalandovy ceny za rok 1927.

13. **Augustin Pánek** (1843–1908)

Hř. VII, odd. 7, č. 100

Od roku 1868 byl asistentem matematiky na technice v Praze. V roce 1872 se habilitoval na české technice, ale zároveň učil matematiku na střední škole v Praze-Malé Straně. Mimořádnou profesuru získal roku 1896. Řádným profesorem techniky v Praze byl jmenován až v roce 1904. V letech 1883–1904, tedy více než dvacet let, byl redaktorem Časopisu pro pěstování matematiky a fyziky. Vedl též matematické oddělení Ottova slovníku naučného. Mezi jeho odborné zájmy patřil integrální počet, počet pravděpodobnosti¹⁶), elementární matematika.

Hrob byl řadu let neudržovaný, prorůstal jím strom. Dnes ho již nenajdete, v roce 1996 se pomník ztratil¹⁷).

14. **Franz Adam Petřina** (1799–1855)

Hř. II, odd. 6, č. 8

Profesor fyziky na pražské univerzitě (1844–1855) se zabýval studiem elektřiny, pro niž měl jméno *mluník*. Pochyboval o správnosti Biotova-Savartova zákona a nepřijal Ohmův zákon¹⁸). Byl propagátorem elektřiny pro výrobu a denní život. Doporučoval „toto krásné a výnosné pole důmyslností slovanskou vzdělávat“. Zdokonalil induktor a v roce 1853 vytvořil elektrický rotační aparát — předchůdce elektromotoru. Více si však vážil jiného svého vynálezu, jehož podrobnosti tajil. Byla to elektrická jazýčková harmonika. Zabýval se i telegrafií a magnetismem.

Památník a nápis obnoven péčí Klubu za starou Prahu.

15. **Jan Vilém Pexider** (1874–1914)

Hř. II, odd. 3, č. 33

Po několika pokusech v Praze se habilitoval na univerzitě v Bernu. Mezi jeho odborné zájmy náležely Abelovy integrály, diferenciální rovnice, pojišťovací matematika. Jeho práce byly logicky uspořádané, přehledné, čtenářům poskytovaly srozumitelný výklad zvoleného tématu. Po vydání Weyrovy učebnice diferenciálního počtu však vstoupil do sporu o kvalitu a původnost díla a po náhlém úmrtí Eduarda Weyra zcela ztratil porozumění pražské odborné obce. Dodnes je jeho jméno spojováno s jedním typem funkcionální rovnice $f(x + y) = g(x) + h(y)$. Vyšetřování této rovnice

¹⁵) [2], str. 41.

¹⁶) Viz např. Časopis pro pěstování matematiky a fyziky XX (1886), str. 105–107, 148–150.

¹⁷) Památník je uveden v soupisu [2], str. 49, v archivu JČMF je fotodokumentace (1988).

¹⁸) Viz Časopis Českého musea, 1847.

a příbuzných tvarů rovnic věnoval Pexider nejméně šest prací. O jeho životních osudech podrobně ve spise z roku 1997¹⁹).

Podle zprávy z roku 1988 měl být Pexiderův hrob proplacen do roku 1957, kdy měl být hřbitov zrušen. V roce 1997 již v soupisu hrobů nebyl nalezen. Může náhle zmizet podobně jako pomník Pexiderova učitele ze střední školy Augusta Pánka. Obnova nápisu je nezbytná.

16. **Martin Pokorný** (1836–1900)

Hř. III, odd. 1, č. 8

Ředitel gymnázia na Malé Straně se stal v roce 1878 nástupcem Františka Josefa Studničky v úřadě předsedy Jednoty českých matematiků a fysiků a zůstal jím až do svých posledních dnů roku 1900. Čestným členem Jednoty se stal v roce 1884²⁰). Byl oceňován pro taktní, obětavé, dlouholeté působení v době pro Jednotu svízelné. Je autorem prvního českého výkladu o teorii determinantů²¹). Přeložil učebnici dr. Richarda Baltzera Základové matematiky. Zabýval se světlem a molekulární fyzikou²²). Ve své době patřil mezi přední odborníky v oboru pojišťovací matematiky²³). Byl matematikem Vzájemné pojišťovací banky Slavie. Přispíval do Riegrova Slovníku naučného.

Hrob v blízkosti hrobu Bernarda Bolzana je značně poškozen. V roce 1998 ztracena horní část pomníku.

17. **August Seydler** (1849–1891)

Hř. V, odd. 2, č. 94, (65)

Profesor teoretické astronomie na české části pražské univerzity, autor učebnice Základové theoretické fysiky, která vyniká srozumitelným odvozováním potřebných vztahů a vhodnou volbou nových termínů; jeho odborné práce se týkají především problému tří a více těles a výpočtů elementů drah planetek a komet. Je zakladatelem českého astronomického univerzitního ústavu. Hlubší přehled o jeho životě a díle je možno získat v článku tohoto časopisu²⁴) z r. 1997.

V červnu 1998 byla část pomníku ztracena.

18. **Rudolf Skuherský** (1828–1863)

Hř. II, odd. 7, č. 23

Profesionální dráhu zahájil v roce 1849 jako asistent deskriptivní geometrie ve Vídni. Po příchodu do Prahy byl první, kdo přednášel na technice v Praze v české řeči. Stal se přítelem a dobrodincem studentů. Vystupoval vždy jako neohrožený vlastenec. Patří mezi zakladatele Sokola.

Deska, obnovená před lety Klubem za starou Prahu, již v roce 1996 zrezavěla, vyžaduje obnovu.

¹⁹) Jan Vilém Pexider, 1874–1914, Prometheus Praha, 1997 (ed. J. Bečvář).

²⁰) Pokorného životopis z pera Augustina Pánka, viz ČPMF, XXX, str. 81–100.

²¹) POKORNÝ, M.: *Determinanty a vyšší rovnice*, Praha 1865.

²²) Viz Vlčkův časopis Osvěta.

²³) POKORNÝ, M.: *Důchod invalidní*, Praha 1885.

²⁴) ŠOLCOVÁ, A., ŠOLC, M.: *Profesor August Seydler, astronom, fyzik a humanista*, PMFA 42 (1997), č. 4, str. 188–209.

19. Jan Sobotka (1862–1931)

Hř. III, odd. 6, č. 91, na cestě k odd. 10

Roku 1896 jmenován mimořádným profesorem deskriptivní geometrie, geometrie novější a grafického počítání na vídeňské technice. Profesor geometrie české univerzity, studoval u prof. Fiedlera v Curychu. Jeho literární činnost je uznávána i v zahraničí, autor učebnice Deskriptivní geometrie promítání paralelního (1906). Věnoval se i životopisným studiím o svých předchůdcích (O životě a činnosti Eduarda Weyra, O Weyrově činnosti v geometrii, Ant. Sucharda, O životě a činnosti Karla Pelze, Vincenc Jarolímek a dalších 9 článků na stránkách ČPM a Almanachu ČAVU²⁵).

20. František Josef Studnička (1836–1903)

Hř. VI, odd. 10b, č. 11

Profesorem matematiky na technice se stal roku 1866. Pak přešel na dobu delší než čtvrt století na univerzitu (1875–1903). Byl jedním z patronů Jednoty českých matematiků a fyziků, redaktorem Časopisu pro pěstování matematiky a fyziky v letech 1872–1881. Určitou dobu vydával časopis na vlastní náklady. I jako přispěvatel stojí na prvním místě se 104 články! Z jeho dalších prací uvedme: Základové nauky o číslech (1875), Výklady o funkcích monopernodických (1892), O kvaternionech (1894), ... Odborné zájmy: zabýval se teorií determinantů, je autorem mnoha učebnic, historických prací, populárních spisů, je tvůrcem matematické terminologie. Zabýval se též meteorologií, pod jeho vedením se podstatně rozšířil počet dešťoměrných stanic²⁶).

„*Logaritmy od Studničky, jasnější nad světlo svíčky.*“

(Heslo studentů, které znělo na technice ještě ve třicátých letech tohoto století.)

21. Antonín Sucharda (1854–1907)

Hř. V, odd. 6, č. 93

Byl od roku 1875 asistentem deskriptivní geometrie na pražské technice. V roce 1880 přešel na reálku do Tábora. Roku 1898 se habilitoval na univerzitě v Praze. Od roku 1900 profesorem techniky v Brně, též rektorem této školy. Odborné zájmy: teorie algebraických křivek a ploch, kinematické způsoby utváření křivek, geometrie, osvětlení.

Před deseti lety byla hrobka udržovaná v dobrém stavu, v červnu 1998 poničena.

22. Vojtěch Šafařík (1829–1902)

Hř. Iob

V roce 1865 se stal knihovníkem pražské techniky a od roku 1868 profesorem chemie na české části pražské univerzity. Kromě chemie se věnoval též mineralogii. V letech 1892–1896 byl profesorem astronomie. Využil svých zkušeností a znalostí v astronomii pro konstrukci zrcadel a fotografování. Významná jsou jeho pozorování proměnných hvězd.

Památník spojován všeobecně se jménem Vojtěchova otce, Pavla Josefa Šafaříka.

²⁵) [2], str. 58, KADERÁVEK, FR.: *Jan Sobotka*, Časopis pro pěstování matematiky a fyziky *LII* (1923), str. 1–9.

²⁶) PÁNEK AUGUSTIN: *Dr. Fr. Josef Studnička*, Časopis pro pěstování matematiky a fyziky, *XXXIII* (1904), str. 376.

23. **Quido Vetter** (1881–1960) Deska na zadní straně základů hrobky arch. Bělského na hranici zrušeného hřbitova I a hřbitova II, vpravo od kaple sv. Rocha

Roku 1919 se habilitoval v oboru dějiny matematiky, v roce 1924 rozšířil svou habilitaci pro vysokou školu speciálních nauk při ČVUT, stal se lektorem metodiky matematiky, zavedl přednášky z metodiky pro budoucí středoškolské profesory. Dosáhl pouze mimořádné profesury, přednášky z historie matematiky vedl dál i po svém penzionování v roce 1939, po roce 1948 na pedagogické fakultě a dalších školách určených ke vzdělávání učitelů. Za půl století své vědecké činnosti napsal přes 250 pojednání a článků, je známý jako autor např. *Šest století matematického a astronomického učení na Universitě Karlově v Praze* (KSČN Praha 1953). V roce 1928 založil Volné sdružení pro dějiny reálných věd, byl členem několika zahraničních vědeckých společností, zejména Académie internationale d’Histoire des Sciences v Paříži. V letech 1934–1937 byl jejím předsedou. V roce 1937 se pod jeho vedením konal v Praze 4. mezinárodní kongres.

24. **Karel Vorovka, syn** (1879–1929) Hř. V

Byl od r. 1919 docentem filozofie exaktních věd, později profesorem Univerzity Karlovy. Mezi jeho odborné zájmy náležela pravděpodobnost, úvahy o názoru v matematice (1917). Přijal a vykládal Einsteinovu teorii.²⁷⁾

25. **Stanislav Vydra** (1741–1804) Hř. II, odd. 9²⁸⁾

Vydra byl od r. 1766 adjunktem astronomie na pražské univerzitě. Více než třicet let (1771–1803) přednášel elementární matematiku na univerzitě v Praze. Je autorem jedné z nejstarších českých učebnic algebry *Počátkové arithmetiky*, pozoruhodné tvůrčím přístupem autora k nově vznikající české terminologii²⁹⁾. Osleplý Vydra ji diktoval v samém závěru své životní dráhy svým žákům. Je všeobecně známý jako *Cordatus Boemus* (Srdnatý Čech) z Jiráskova F. L. Věka.

Jedná se zde skutečně jen o památník, dílo Klubu za starou Prahu. Hrob byl původně na hřbitově I, v blízkosti kostela sv. Rocha; nezachoval se.

26. **Ladislav Weinek** (1848–1913) Hř. VII, odd. 19c, č. 6 (190)³⁰⁾

Studoval ve Vídni v letech 1865–1873. Doktorát získal v Jeně roku 1879. Od roku 1875 byl pozorovatelem na hvězdárně v Lipsku, přitom dbal na systematicčnost a přesnost pozorování. Odtud byl roku 1883 povolán na německou část pražské univerzity po profesoru Carlu Hornsteinovi. Zde byl nejen profesorem astronomie, ale i ředitelem observatoře v Klementinu. Brzy upřesnil zeměpisnou šířku pražské hvězdárny. V devadesátých letech minulého století se věnoval měření změn výšky pólu. Soustavně studoval povrch Měsíce. Na základě fotografií z Lickovy observatoře a pařížské hvězdárny vytvořil fotografický atlas Měsíce (asi 200 listů). Příležitostně pak pozoroval polohy planet a některých komet. Běžně studoval zákryty hvězd Měsícem,

²⁷⁾ [2], str. 65 uvádí Hř. VI, odd. 3, č. 220, patrně jde o pomník Karla Vorovky, otce.

²⁸⁾ Památník přenesen z prvního hřbitova.

²⁹⁾ Např. v kapitole nazvané *O důstojnosti počtu* se pojednává o mocnině čísla.

³⁰⁾ [2], str. 67.

zatmění Slunce a Měsíce, horní okraj Měsíce při průchodu meridiánem. Je známý svou účastí na německé výpravě k pozorování Venuše.

27. **Eduard Weyr** (1852–1903)

Hř. VI, odd. 3, č. 5 (3–4)

Eduard Weyr působil řadu let na technice a univerzitě v Praze. S pomocí svého bratra i otce ovlivňoval život pražské matematické obce.

Odborné práce náležejí především do geometrie a lineární algebry. Podrobnosti o jeho životě a díle Eduarda Weyra jsou uvedeny v publikaci vydané MVS JČMF v roce 1995³¹).

Náhrobek věnovaný Jednotou českých matematiků a fyziků je zvětralý a špatně čitelný. Hrob umístěn ve stejném odd. jako hrob Elišky Krásnohorské, která s podporou prof. Fr. Jos. Studničky usilovala o možnost středního a vyššího vzdělání žen v Praze³²).

28. **Emil Weyr** (1848–1894)

Hř. V, odd. 8, č. 132, v blízkosti hrobů Fügnera a Tyrše

V roce 1868 se stal asistentem matematiky na technice v Praze. Po krátkém působení na české technice zde byl jmenován mimořádným profesorem (1872–1875). Pak přešel do Vídně, kde získal řádnou profesuru novější geometrie na univerzitě. Udržoval kontakty s italskými, francouzskými a německými matematiky. Podporoval matematický život v Praze. Ještě v Praze zahájil v roce 1875 vydávání odborného časopisu „Archiv matematiky a fyziky“. Po jeho odchodu časopis zanikl. Ve Vídni se podílel na založení dodnes vycházejícího časopisu „Monatshefte für Mathematik und Physik“. Přehled o díle Emilově např. ve 24. ročníku v Časopise pro pěstování matematiky a fyziky z pera Augusta Pánka³³).

Hrob potřebuje rekonstrukci, je řadu let rozvalený³⁴).

29. **František Weyr** (1820–1889)

Hř. V, odd. 8, č. 132

Profesor německé reálky v Mikulandské ulici. Otec dvou profesorů matematiky Emila a Eduarda a naděje Bolzanova.

Hrob potřebuje rekonstrukci a údržbu. Je řadu let rozvalený³⁵).

30. **Karel Václav Zenger** (1830–1908)

Hř. V, odd. 23, č. 5

Byl řádným profesorem na technice, později na české technice (1864–1900). Jako soukromý docent přednášel do roku 1906. Konal přednášky z kosmické fyziky, zabýval se atmosférickou elektřinou, výboji v plynech. Přispěl k propagaci fyziky, ve své době velmi populární.

*„Blesky zkrotil symmetrickými vodiči –
počasí věštil z period slunečních –
a pohyb těles nebeských vysvětlil teorií elektrodynamickou
VĚNOVALI ČEŠTÍ TECHNICI.“*

³¹) BEČVÁŘ, J. a kol.: *Eduard Weyr*, Prometheus Praha 1995.

³²) [2], str. 67.

³³) PÁNEK, A.: *O životě a působení dra Emila Weyra*, ČPMF 24 (1895), str. 161–224.

³⁴) [2], str. 67.

³⁵) [2], str. 59, č. 94.

Nápis na památníku i hrob zarostlý³⁶).

Ve stínu ostatních

Přestože se objevují v některých soupisech, zůstávají na Olšanech zatím³⁷) nenalezeny tyto památníky:

1. **Gabriel Blažek** (1842–1910) Hř. IV, odd. 14, č. 185

Profesor matematiky na technice, zakladatel JČMF (emeritní ředitel Hypoteční banky Království českého).

2. **František Hejzlar** (1843–1899) Hř. VI, odd. 12, č. 42

Ve všech soupisech je zpráva o jeho profesi, byl matematik³⁸). Listování Časopisem pro pěstování matematiky a fyziky přerušíme u jeho článku Důležitost paraboly, který podepisuje jako c. k. zemský šk. inspektor v Praze³⁹).

3. **Karel Kořistka** (1825–1916) Hř. IV, odd. 6, č. 27

Profesor praktické geometrie a geodézie německé techniky v Praze.

4. **Ferdinand Lippich** (1838–1913) Hř. V, odd. 17, č. 64

V letech 1874–1913 profesorem matematické fyziky vedle Ernsta Macha na německé univerzitě v Praze. Věnoval se především optice. Sestrojil polarizační stroboskop, používaný hlavně v cukrovarnictví.

5. **Joannes Marcus Marci** (1595–1667)

Profesor medicíny na pražské univerzitě, který se věnoval též otázkám náležejícím dnes do fyziky (mechaniky a optiky) a matematiky (kvadratura kruhu). K astronomickým pozorováním používal i přístrojů Tychona Brahe.

Podle Taizicha (19. stol.) byly ostatky převezeny na Olšany na počátku 18. stol. před zahájením přestavby kostela sv. Klimenta v Klementinu.

6. **Gustav Skřivan** (1831–1866)

Od roku 1863 profesor matematiky v české řeči na technice v Praze. Autor dvou českých učebnic, věnovaných analytické geometrii a algebře. Předchůdce Františka Josefa Studničky.

³⁶) [2], str. 69, č. hr. 131.

³⁷) 21. června 1998

³⁸) [2], str. 30.

³⁹) HEJZLAR, F.: *Důležitost paraboly*, ČPMF, XXII (1893), str. 49–60.

7. Josef Šolín (1841–1912)

V letech 1865–1868 byl asistentem deskriptivní geometrie. Od r. 1869 byl docentem stavební mechaniky, v roce 1873 byl jmenován profesorem techniky. Z jeho prací upozorňujeme na *Počátky aritmografie* (1875).

V červnu 1998, po jednání na výboru kultury, Magistrát hl. města Prahy uznal, že i památníky matematiků, fyziků a astronomů patří do kulturního dědictví Prahy, a přislíbil pomoc při jejich ochraně a postupnou opravu.

L i t e r a t u r a

- [1] DUTKA, G.: *Plán hřbitovů*. Grégr, Praha 1903.
- [2] LÁNY, J.: *Olšanské hřbitovy*. Elfa, Praha 1991.
- [3] PEŘINA, J.: *Městem mrtvých*. Praha 1896.
- [4] RUTH, F.: *Kronika Královské Prahy a obcí sousedních*. Lidové noviny, Praha 1996.

Vlevo: Literární pozůstalost Bernarda Bolzana (1781–1848) je umístěna v archivech a knihovnách ve Vídni a v Praze, na Olšanech (Hř. III, odd. 9, č. 107) pak najdete místo jeho posledního odpočinku.

Vpravo: Pomník Augustina Pánka, „slovůtného matematika“, profesora české techniky, v letech 1883–1904 redaktora ČPMF. Stabilita pomníku byla ohrožena již v roce 1988, v roce 1996 navždy zmizel. (Foto M. Šolc)